

УДУРТУР, ӨӨРЕДИР, ДУЗАЛААР

(«Урожай» спорт ниитилелинин конференциясындан)

Күш-куудурун болгон спорттук сайырадыр талаа-бизге Коммунисттик партиянын, Совет чакыткыч диктаторлардын база СЭКП-нин XXV съездинин шийткислерин амдырада боттадылар дөм республиканын «Урожай» эки тура спорт ниитилели чамдык аймакларын өткөттүгү уенин дургузунда кылдып чоруткан. Спорттук массалык болуудар, материалдык базанын экинчидер, спортчуларын мергежиян бекитерине ниитилел аймакты угулардыр келген. Бо дутаймыла өткө-сонгудалыг конференцияга өткөткөндөгү ниитилелдин даргазы Б. Кузнецов демдегелген.

Статистика уенин иштандо ССР-нин бир спорт мастери, спорт мастери дөм кылаалар, РСФСР-нин ады спорт мастери, 34 бирин разрядчыны белгиле, дөм мун анык кыла ГТО-нун нормалын дужаа-

ган. 1975—1976 чылдары ниитилелдин бирги чери дөм 13 мартыдааны эртерген. Оон иштинде Социалисттик Күш-аюмдык Мадыры Ооржак Лопсан-чап аттыг кубок дөм көдө спорттук оюннар код чери ээлген. Тыва, хостуг хуштерин, ча адырар, хаакты, баг катарын сайырадыр талаа-бизе чамдык хемчегерин алган. Оон түнелде ча адыкчылар В. Сырат, Е. Тугачиков, Р. Тугачиков, хаакчылар В. Золотухин, Н. Пономарев, мого С. Давы олар республиканын адыкар эртер маргалааларга шаадыг чери ээлген келгенер.

Спорттук пропагандалар, алаа аймактарын хаакчылар, күш-куудурун адырарын мергежиян бекитер талаа-бизе тренелер уду аймакты кылдып турарлар.

Е. Тугачиков, О. Сир-оол, П. Павлов, Д. Манжар-оол, В. Белек болгон окскалар хой-ниитилел тренер ху-лодогачи аяк сеткадыг күсседип, аймактарын күш-дамыр кижизадилгезиян хероонго төдөнтүгү удуу кырып келгенер.

Уаусту кадымны быжылаармын, күш-аюмдык бекитерин бекитерин, омак-сергек чоруткун үнелгени—спорттук сайырадыр дөм сагын салма турар дөм хостуг, соо-лоосторин удуруткунулар барын адыктыг чугалаан. Алаа «Торайгы», Тока, аттыг хостугтар хааар-жыр. Бо чери дөм дөм стадиондарын кылган, спорттук дери-хереседер бар, сепкылар аймакты турар. Спортчулар адыр-бур маргалааларга идеп-келер кырып келгенер. Илеткелчи болгон конфе-

ренцияга сааал берген делегатыр «Урожай» спорт ниитилелинин аймактык чектестер барын шүтүчүдөн. Хаакчынын мурунда материалдык базанын экинчидер, спорттук массалык болууду чеди адыр дөм ая чоруду турар хемчегер чектес. Спорттук базанын туларын үш чы планы багыт күссеттешер. Республиканын дыка хой колхозтар болгон совхозтар юридиктик адырарын төдөткөн келген. Бо болза спорттук сайырадыр барын адыктыг чугалаан. Алаа «Торайгы», Тока, аттыг хостугтар хааар-жыр. Бо чери дөм дөм стадиондарын кылган, спорттук дери-хереседер бар, сепкылар аймакты турар. Спортчулар адыр-бур маргалааларга идеп-келер кырып келгенер. Илеткелчи болгон конфе-

Барычын-Хемчик, Эркин, Каа-Хем, Улут-Хем райондарда спорт адымды соогу уде коопкаан. Оларын ко-манданын республика маргалааларыга ховар кырып келген, ГТО-нун нормаларын дужаарын чет-

лес организаастаан. Бо райондарда «Урожай» спорт ниитилелдеринин даргалары угуулу солчул келген. Байдал иштин турбуе тус чери дөм партия райком-лары, райкомдары спорт аймактык кичтеш-гей салбайн турар. Райондарда, колхозтарда, совхозтарда, өөредилге чери дөм спорт аймактыг удуруткунга коопкаан. Спорт кадрларын өөредир, дуа көргүзүр аймак чектес. Бо талаа-бизе республиканын спорт комитети, «Урожай» спорт ниитилели чери дөм аймактык конференцияга дөмдөгөдөн.

Республиканын көдө чери дөм колхоздар хой, дыка күш-дамыр кижизадилгезиян байдалы калды болуп турарын адык-келчи хамы анализтеген. Сааал берген делегатыр келер уенин анык сааакчыларын ортузунда

спорт-массалык аймактарын чектес чоруту турарын эртергенер.

Спортчуларын мергежиян бекитер хемчегеринин коопкаан, сааалдарга эртерок чугала спорт дери-хереседеринин чегин, күш-куудурун угуу-дуу-адыр чектес пропагандалар турарын болгон спорт аймактык хөжүмдери шаптыктан турар өске-даа чектестерин конференцияга шүтүчүдөн.

СЭКП обкомунун пропагандалар агитациян кылдырып эртергенер Н. Д. Шиярпей, РСФСР-нин «Урожай» эки тура спорт ниитилелинин хөжүм-В. А. Левин конференциянын аймактык кырып, чегин чугалаалар.

Республиканын «Урожай» эки тура спорт ниитилелинин чаа солгукан составынын бирги органи-заастыг пленумунга ниитилел даргалары Б. Б. Кузнецов катал согулган.

Т. ХЕРТЕК.

СПОРТ, СПОРТ, СПОРТ

АНЫЯК МӨГЕЛЕР

Чөөн-Хемчик районунун бирги чери дөм школачыларын хостуг хуш маргалаа Чадананын № 1 школаын спорт залына болгон. Алаа школачынын эки шийлек мөгелери хушкелген. Маргалаагы түнелде Чадананын № 1 школачынын ко-манды бирги чери, Алдаа-Мадыр, Чадананын № 2 школачынын ийги, үшкү чери ээлген.

Моон мурунда чамаларга болгон хостуг хушкелген өөр-келчелерин мергежиян бекитерин судья коллегиян дөмдөгөн.

Мартыдаа соода районунун шийлек команданын тургускан, олар республика маргалаагына кырып эртер чааал алылар.

В. КУУЛАР.

КУЗЕЛДИГЛЕР КӨВУДЭЭН

Кызылдын кооперация училгезиян бирги чери дөм стол теннисин маргалаагы организаастаан, алаа кырып күзүлдиг тургуздулар хой болгон. Ниитилели-биле 60 адым кырып ойнаа.

Үш хун угуулу маргалаагына соода уруугаан Светлана Сарыдал, болгон Владимир Балчый бирги чери ээлген. Олар хостуг маргалаагына кырып эртер чааал алылар.

В. КУУЛАР.

Телевидение

НОВАБЬ 27-ДЕ

МОСКВАДАН	17.00—«Уе», Информастыг программа.
8.55—«Ыры-76».	17.30—17.40—Чалсар.
9.25—«Бар-даа болза, бүзүр-ренич эвес».	17.40—3. Москвитина (арфа) ойнаар.
10.25—«АБВГД-зээр».	18.00—Хөмчеге ССР-нин чемпиондыг. ЦСКА — «Спартак». В. И. Ленин аттыг Топ стадионун Спорт ордундан дамычылды.
10.55—«Музыка чакыт». И. С. Бах. Оркестр биле скрипка (ин мажор) концерт. Ленинградтан дамычылды.	«Спортлото» тиражы болгон мөдөдөр.
11.25—«Тоо алаан келди». «Аш чекер». Урал-чеге филм.	20.15—«Кадикпыла». Эртем-нөтөредилгелг филм.
12.50—13.00—Чалсар.	20.45—Коперт.
13.00—Мөдөдөр.	21.00—«Кадикпыла». Эртем-нөтөредилгелг программа.
13.10—«Бар-даа болза, бүзүр-ренич эвес».	21.30—«Ыры-76».
14.10—«Кадикпыла». Эртем-нөтөредилгелг программа.	22.00—«Бар-даа болза, бүзүр-ренич эвес».
14.45—«Ужуралдар филм-норини экраны». «Эон-аргир уе». Урал-чеге филм. 1-ги, 2-ги сериялары.	23.00—23.30—«Уе». Информастыг программа.

ДЫНАДЫГ

Новабь 27-де 16 шакта Политкритикалык бажымын «ССР-ниң делегет байдалын дугайында лекция боу. Россия Федерациянын «Бил» ниитилелин лектору эш В. В. Санжыкин лекцияны нөмчүр. Лекция соода даштык кинохроника боу.

АГААР

Бөгүн республикага булут-тагылаан каан турар, хар чабас хун боу. Агаарын тем-

пературазы дагыг чөдөргө 11-16, а оон арктиканын 16-21 градус соок боу.

Кызылга адыр булуттагылаар, хар чабас. Агаарын температуразы 18-20 градус соок боу.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

КИНО

НОВАБЬ 27-ДЕ

«НАЙРАЛ»: «Зорре» (2 сериялыг) 10.30, 13.00, 15.30, 18.00, 20.30 шактарда.	«КАА-ХЕМ»: «Беш хун дымтагыла» 15.00, «Тааржыр бис бе, талаа» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.
«ПИОНЕР»: «Шортаннин айткалы-биле» 9.15, 14.15, «Прей» 10.45, 15.45, «Кагуа кады» 12.30, 17.30, 19.10, 21.00 шактарда.	«ВОСТОК»: «Малковский поодун тур» 15.00, «Робин Гудтун согунары» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

Ч А Л А П Т У Р

ДОСААФ-тын Кызылда каттыпкан техниктиг школазы 3 болгон 2 классын радиотелеграфистерин кезик курстарына немед өөреникчилер чып алырын чарал тур. Өөреникчилер хуузазы 5 ай, өөреникчилер өртө 3-кү класска 62 рубль, 2-ги класска—40 рубль.

Курстарга 15 хардан орун азымыг, 8—10 класс дооскаларын хуузазы алыр.

Айткыларын дараадында адресче чорудар: Кызыл хоорай Интернационал кудумчуу, 49, телефон 2-25-28.

ДОСААФ-тын Кызылда каттыпкан техниктиг школазы секретари-машинкалар курстарына өөреникчилер хуузазы алырын чарал тур. Өөреникчилер хуузазы 3.5 ай, өөреникчилер өртө 68 рубль. Курстарга 8—10 класс дооскаларын хуузазы алыр.

Өөредилге хуузазы болуктерге 1976 чылдын декабрь 10-дан, кезик болуктерге — 1976 чылдын декабрь 15-тен эгелээр.

Айткыларын дараадында адресче чорудар: Кызыл хоорай, Интернационал кудумчуу, 49, ДОСААФ-тын каттыпкан техникколазы.

ТЫВАНЫН ХӨГЖУМ-ШИИ ТЕАТРЫНГА БӨГҮН

У. ГАДЖИБЕКОВТУН «АРШИН МАЛ-АЛАН» деп шийик болур.

Новабь 28-те Г. БОРОВИКИН «БЭУНО-АЙРЕСКЕ ИНТЕРВЬЮ» деп шийик болур.

Шийлерин эгелээр 18 шакта. Коллективтиг чагыларын хуузазы ап турар. Телефон № 2-10-59.

1966 чылдын май 17-де Алма-Ата областын Песик автошколазынын Юрий Фомич Вакулинге тымыскан 088651 дугалары чылаачынын тымыскан чыккен, ону ам күш чок деп санаар.

Кызылдын автошколазынын Чапту Эргал-ооловч Оюнта 1962 чылда тымыскан ВЕ сериялыг, № 788783 тымыскан чыккен. Ам ону күш чок деп санаар.

С О Л У Н Н Е Д Е Л Я Д А 6 К А Т А П У Н Е Р

Тираж 16332. ЧАГЫН №1802.

ТС—01465

«ЧАСТЫН» ТАНЦЫЗЫ

Ждапостук Илчт аттыг металлургия заводунун Куудурун бажымын «Час» деп тапчы ансамбль Украинанын эки-адым бот-тымынгар коллектив-терин бирөөн. Келер чыл ол он чыл боу. Бо хире кысы хуузады болон ансамбль тапчы ансамбль болгон профессионал хуузады хуузады чылаачы. Оон кырып-челери адыкчылар, инженерлер болгон техник-тер, студенттер болгон школачылар.

1970 чылда В. И. Ленин-нин төртүгүмдөм бир чус чыл болгон оонга тур-раскаатан бот-тымынгар коллективтерин фестивалына «Час» адым медаль-биле шаптыктан болгон уаусту ансамбль деп атты чылаан алган.

Ук ансамбль чыл саадында бекен адым концерт-терин тороо хоорайыга болгон Довеч областын өске-даа райондарыга бараалдаштып турар. Ол коллективти дымтагыла болгон билер. Оон урун та-лаагызын ГДР, Польша, Англия болгон Филиппин-де көргөн. «Фольклор» деп австрий солун чылда деп бекен: «Бот-тымынгар урун чүр артистерин күсседип мергежиян адым дөм чылаа деп ук концерт ады болур. «Час» ансамблдин кырып-челерин заводтун адыкчылары, чуга со-нуурактар деп бүзүрери бергенер. Бистин хоора-нымын театрынын балды анык тапчылар-дан чамдык чүдөдери өөренип алаа артык эвес боор.

Коллективтин чедиш-кинеринин чамдык чүдөдөргө күсседип бекитер бекит мергежиян болгон урун уаусту шо-огулар, башкаларын республикага чедишкенин шийип алганда. Ансамблдин база бир чугала номерлерин бирөөн украин уаустун «Гопак» деп тапчымы болур. Тапчыла-рынга хуузады кырып-челер оон профессионал артистерден дуады чок күсседип турар. Оон анында «Донгалар», «Кышкы оюн-нар», «Малчылар» болгон өске-даа номерлер программаны наастан турар. «Час» коллективинин бот-тымынгар тапчыларын чонга көргүсөк оон көргүсөк талаа болуп турар.

Николай ЦЕГРОСКОК. (ПМА).

ТУРИСЧИ ОРУКТАР

Бистин калбак-делем Тороон чуртуустан адым-бур булуңдарын хоорай, суур-ларынга чурттан турар турис-тер Тыванын кыас-чарат бой-дус чуртумдиг чери ээлген со-нуураган, бистин республикага туристер кооп турарлар. Бо чылдын чамында Москвадан, Ленинградтан, Краснояр-скиден болгон соода өске чери дөм 50 адым туристер Ак-Довурака «Монгудун» тур-исти клубтун кижиги-тер-

ларын дескилер. Чөдөр чери-стиг бир дугаары — Мон-гудун бекит бажы (3488 м). Теректиг хемчиг бажы-биле алкан Бурбузун хемчиг урунга одагалдымыс. Эр-те-нинде Бурбузун хемчиг өрү алган, чөдөр ужураг чери-стик калдыр берти, хай-ды-ны, шапкын хемчиг кижиги чөдөр, адым кыды чөдөр, одагалын кодууус. Ол кез-жа Монгудун бажыг

СОЛУН АЯН-ЧОРУК

бизе солун маршруттуг по-ходоры кылган.

Эстониянын турис-терин 1976 чылдын августта бер-гези талаа-бизе дөмдөгө кат-теориялык походу кылган. Бирокмы Таллин хоорайдан Ак-Довурака келген турис-тер-биле 15 хонуттун ала-чору-ун кыдыр аяк-кескиг болду.

Похода 10 кижиги кырып-челер. Оун Таллиннин политех-никтиг институтунун бажы-ам Паат Ааду удурутун чо-раал. Бай-Тайга районун Бай-Тал суурга чөдөр өр-тө-бус-биле чөдөртин алган, оон мый Хемчик хемчиг урун өрү чадаг чорутуус. Турисчи походуустун бир дугаар хуну. Дал дугаар Чинге-Хемчик Хемчике кырып-челер аксыга чөдөр келди-вис. Дүштеки чөм үенинде удуруткун ала-чорукту маршрутун тодамы-биле чугалап берди. 5 хонук иштин-де Бай-Тайга районун тайга-

уеринче кыдыр келген ал-дымыс.

Эртенде Тыванын база бир бекит дугаарын бирөөн — Монгудун бажыг үнүг эгелдеш.

Далай деңизинде 3000 метр өрү үнүг кырып-челер бекит кыдып, тайга сынар мыйдылдан өртөни хун үнүг, хурун-кыдыр херелдерин төгө берди. Далай деңизинде бөд-дөн тууду-ла сорин салгыт халды эгелдеш.

Монгудун эки бажыга чөдөр дөм шак адыг үдө үнүг болдуус. Монгудун тайгазынын кырып-челер үнүг келгире, Барычын Тыванын бекит сынар кодуула-ла келгире чыдыр. Чаган-Шити сынар, Монгун-Тайганын монгудун чыдыр шыпкын бажы тодагый нөсүп чыдыр.

Август 10-да Чинге-Хемчик тайгазынын эки бекит бажында Шивалг эрты адым бар чорутуушта баштайт хар чаап, шууганыг дүгү хат

айдым чокка эртен.

Ала-чорутуун соогу хууни чооктуу келген. Хууни «Маяк» — дөм (3412 м.) бекит дөмдөгө үнүг эгелдеш. Оон бекит бажыдан маршруттуг төдөр суур Кош-Агач, Алтайга эне бекит да Булузга ыракт келгире. Кош-Агач суур-нун бажында Уулу-Моон хемчиг урун, чараш чур-малына соогу турисчи ода-гыстыг оун кыдымыс. Ол кез-жа омак-хотуг, эртен оорутуу сайгары.

Эртенде ыракт Кош-Агач суурдан автобус-биле Даг-Алтайга келген, эртен өөрүмү самолётчү үдөш, бодум база-ла Тывагэ ужу келдим.

Д. ХЕРТЕК.

ЧУРУКТА: походуун кырып-челеринин арт кырынга үнүп келген, дымтанын ту-рары.

Авторнун фотоу.

ЭМЧИНИН ДЕМДЕГЕЛИНДЕН

(Уланчызы, Эгези № 278 «Шында»).

Бир-де катал уруларыннын бирөөнине сетки-сагыжымны чугалаан мен:

— Эмчи кижиге эпчөк-тур аа, уруум. Эмчи кижиге аарыг кижилерге, дөргүл-төдө, уруг-дарын кыпкан, сагынды-рар, чамдыкта харын-даа оларын дөргүл-төдө-биле кады кыжымал, хомудалы эртерин уауруг. Мен мени болавайн, ууус көрүп турда, малагы мен мөчү берген үемде мглап-сыктан, кыжым-дал көргүсөй, быжыг ту-тур болза эки-дир ийин. Билбес эвес сен, чингелээр аарыгдан адымында өтине

САГЫНДЫРЫГ

берген кижиге ховар кыжымал. Кижилер-биле кижиге дөм-ле мыйнаа. Ам канчаар үлгөн. Эртерин апарган-дыр. Төдөр адым дөм, берге аарыг-га таварышса-да, сен оон чөптү болон, түнел уауруг ужуруг сен. Артында караан чамы, адым оурунда, ам бе-зин төктүп ора кандай чү-вөл?

Бажан мен чок апаарымга, канчаар сен? Эмчеп шываас чөгөнчипми адым меликанын ам-лаа чингени эмчеп шыза-вас, сайыраанын деп болон оуру сен бе? Чок. Иштин эвес, ам бекин чинге аарыг-даа, чөдөр мичаш раа аарыг-нын өске-лаа хевирдерин, хо-лу өртөөн — болза, үе эмчеп даастар» деп болон бекин ме-

ЧИНГЕЛЭЭШ, СЕГЭЭН

ни сурган оурун кыжымал-гай. Азы мен адым бугуруес боорумга, мунгарал оуру сен бе? Иштин мичаш-ла харын. Рактан, малагы чинге-лөөш, эмчептен, экириг берген деп кижиге бистин Тывада бар деп дымнаван кижиге боор мен. Сөдө бугуруе мен, уруум. Оуру-даа, дидир-даа чүвө болза, харын эмчелер, селер сумелечер, мен ак-кара эм-чир дөм, уаустун эки суме-лерин чөдөдө шөвөр мен. Эмчи кижиге мен дөм «сөртүп кал адымны-лаа кончуу, ууус сумелгич бугуруе, адым бар эвес» дөмдөм бил-дир мен. Иштин-лаа адырлар кезер дөм, ам-даа болза, чин-гелээр мен, кортпас мен. Чү-те дөмдөгө кезерге-даа оуру-ле, кесекке-даа оуру-ле чүвө мичаш. Иштин аа, уруум? — дөм, мунгарал, караан чамы чалгыне борбанын дамылдан баш оуруган эмчи уруу Ритагэ көргөп, кырган Норуу харын малап көрүп ор-ган. Иштин чуга берге бол-байн аан.

— Ону билер мен атай, сени дөм караан чажын то-гулдурус мен, ууус-даа билдиртес мен—деп, адым-га Рита аныгыгын хевирин харылаан.

— Чүте караан чажын ам бекин тогулдурун ор сен мичаш?

— Ол оон хамаларынас чү-вө-дир. Сени бодар дөм кы-чөгөй сазбаан, даламды бер-

дир мичаш, уруум?

— Красноярскигэ чорудар дөмдөгө, Октоогиянын Москва-да Герцен аттыг эртем-ши-чел институтун чорударын дөмдөгө.

— Красноярскигэ болза ол-ла чүвө-дир ийин. Чок чө-гө. Келгиле-даа дөм болза, Москвагэ канчаар бар чыдыр, ора-ууа чөдө. Байгү чөвө болза канчаар. Иштин аа, уруум?

— Онкология эмчелгезиян ынаар чорудар дугайында түнел бижик кылдыртыр, орук-суур канчаар чоруту дугайында база чугалаалар. Чалым чогул. Ам база сагы-дыр адыр боор мен.

— Москвагэ бе? Сөдө са-гындыр кайын берге боор мен аан. Азы чүм иштин са-гындыр чүвөл, уруум? Красноярскигэ, чок чөдө, дөмдөгө эки боор.

Д. КУУЛАР. (Уланчылы).

РЕДАКЦИЈАНЫН АДРЕЗИ: ИИДЕКС 667000

Кызыл, Шетиники-Кравченко кудумчуу, бажыг № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнун 2-24-63, редакторнун ораакчыларын 2-35-24, 2-31-75, пропаганда кылдыгынын 2-31-75, харыскалыг секретарын 2-23-54, партия адырлар кылдыгынын 2-37-13, куудурун кылдыгынын 2-23-54, көдө адым-адым кылдыгынын 2-21-47, уаустун кылдыгынын 2-22-64, чааа кылдыгынын 2-41-27, информация база совет тургузуу кылдыгынын 2-20-60, корректорларын 2-27-41, бухгалтериянын 2-12-45, секретариаттын 2-23-35, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелинч Ном үдүрер чер, полиграфия болгон ном садымын талаа-бизе эргелелинч типографиялы (Кызыл, Шетиники-Кравченко кудумчуу, бажыг № 1).